

De twee gezichten van De Glindhorst.

'Het was een boze dag', zo begint Vrouwkje van der Werff haar verhaal. Niet omdat het koud was en vroom dat het kraakte. Nee, het was een 'boze' dag. In dat woord ligt een lading aan emoties verborgen. De emoties van een kind van vijf jaar. Een dag die bepalend is geweest voor haarzelf en haar broers Bob en Gideon. Een dag die nog in haar geheugen staat gegrift als ze deze aantekeningen schrijft. We gaan met dit verhaal 100 jaar terug in de tijd. Het prille begin van De Glindhorst, een nederzetting waaruit het kinderdorp zou groeien dat we nu kennen als jeugdorp De Glind. Dat allereerste opvoedingswerk heeft nogal wat teweeg gebracht en het komt niet zo vaak voor dat we een ooggetuigenverslag, de aantekeningen van een uithuisgeplaatst kind, via haar dochter, in handen krijgen. Helaas kunnen we het verhaal van Vrouwkje niet meer opnemen in het boek 'Gedeeld Verleden'. Met toestemming van Sjaan, haar dochter, broers, zusters, neven en nichten plaatsen we het verhaal op de verhalenwebsite van oud-dorpsbewoners van jeugdorp De Glind. Tijdens dit fictieve interview zijn we zo dicht mogelijk gebleven bij de taal die Vrouwkje heeft gebruikt in haar aantekeningen. We laten het verleden herleven door Vrouwkje aan het woord te laten:

De Reis: 'Op 25 januari 1917 werden we uithuisgeplaatst, mijn oudere broertje Gideon, mijn jongere broertje Bob en ik. Bob werd op 29 januari drie jaar en ik was vijf jaar oud. Bob was nog een peuter. De reden dat we niet thuis konden blijven, was dat mijn ouders gescheiden waren en mijn moeder niet kon werken en tegelijk voor ons zorgen. Uitkeringen waren er nog niet. We woonden in Den Haag en we gingen die ochtend heel vroeg weg. Het was pikdonker en tijdens de reis werd er heel wat gehuild. Mijn moeder toonde in het begin haar emoties niet en bleef heel zakelijk. Het was een lange reis naar de stichting. Eerst gingen we met de tram, daarna met de trein en vervolgens met de 'tentwagen' (paard en wagen). Daarna volgde de ontmoeting met ds. Vogelaar, de directeur van de stichting. Hij had een grote Sint Bernhard hond en Bob mocht op de rug van de hond zitten, want we waren nog lang niet op onze plaats van bestemming. Het was een eind lopen voordat we bij het pleeggezin op de Ringlaan waren aangekomen. Het was winter en de wegen waren niet geasfalteerd. Alles was zand. De grond was bevroren en er lag overal sneeuw. Het was niet leuk. Mijn moeder huilde en ik snapte daar niets van. Ik had zo mijn eigen kindergedachten.

Een goed gezin: In het eerste gezin waar we werden geplaatst, woonden de beste pleegouders van de hele inrichting. Ze waren voor hun eigen drie kinderen eender als voor ons.

Natuurlijk waren er nare dingen; logisch. Ach, ik was nog maar klein en lichamelijk erg zwak. Iedereen dacht dat ik geen 'blijvertje' was. Ook mijn broertje Bob was nog erg klein en hij had de Engelse ziekte; dat is een aandoening van het skelet veroorzaakt door een tekort aan vitamine D, je krijgt er kromme benen van. Bij dit gezin ging ik halve dagen naar school en 's middags naar bed tot half drie, dan kreeg ik bruine bonen te eten. Als de school uitging, waren de bonen op. Ik herinner me nog dat er veel kippen en hanen (echte scharrel!) rondliepen op het erf, maar ook daar buiten. Mijn pleegzusje Klaasje en ik liepen naar school en de grote hanen liepen achter ons aan. Wat waren wij bang! Mijn pleegvader zei dat we maar moesten zingen dat we jarig waren. 'k Hoor het nog: 'Koekoekshaan, 'k ben jarig!' (Herhalen!) Maar dat haalde helemaal niets uit. We bleven bang, want de hanen trokken zich er niets van aan.

De verhuizing: Tijdens mijn verblijf in dit pleeggezin gingen we verhuizen uit het zogenaamde nieuwe huis naar een heel oude boerderij uit 1600 of zoiets. Op zich was 't heel leuk, iedereen mocht helpen. Ik kreeg een stoof om te dragen. Die boerderij was prachtig. Er was heel veel ruimte en veel meer plaats voor de bedden. Er kwam eens een broer van mijn pleegmoeder logeren met zijn vrouw en vijf of zes kinderen. Precies weet ik dat niet meer. Het werd dus passen en meten om iedereen een slaapplekje te geven. Dat huis was een heel oude boerderij met hoge bomen rondom en een heel oud strodak. Soms kwam de rietdekker en die maakte de gaten dicht. Als we in de slaapkamers waren, hoorden we de ratten. Doodeng vond ik dat en er waren ook andere griezelige dingen, heel eng.

De Spaanse griep: De Eerste Wereldoorlog (1914-1918) had als nasleep de Spaanse griep. Iedereen was ziek en hoe!! Ik niet! Ik mocht niks, ik moest thuis blijven omdat mijn gezondheid al zo slecht was. Dat ik thuis moest blijven kwam door mijn pleegmoeder. Ze was bang dat ik ook de griep zou krijgen. Ze was heel voorzichtig met mij. 't Was zomer en ik leerde haken en haakte een washandje. Daar was ik best trots op. Als het wasdag was, dan was het een grote troep. Alle waslijnen hingen vol. We waren wel met twintig personen. En och, het ging... We hadden twee plees, een voor binnen en een voor buiten. De binnenplee was voor 's nachts en 's avonds als het donker was.

Een slecht gezin: Op een dag ging het eerste pleeggezin weg. Dat was op 1 mei 1922. Ik was in april net elf jaar geworden. Er kwam een andere pachter/pleeggezin in de boerderij. Dat was een verschil van dag en nacht. Alles werd anders. Pleegkinderen waren ineens rotzakken. Ik ben in die periode vier keer weggelopen. Ja natuurlijk moest ik weer terug en dat heb ik ook geweten. In de tijd dat ik bij hen was, van mijn elfde tot bijna mijn zeventiende jaar, stond mijn leven stil. Toen mijn moeder een keer langskwam, deden ze poeslief. Er was een appel- en een perenboomgaard. Bij het eerste gezin mochten we wat op de grond lag oprapen en opeten. Bij dit gezin was daar geen sprake van; helemaal niets. 't Waren vreselijke mensen! Elke maandag moest ik de schoenen poetsen, wel 25 paar. Daar kreeg je één doosje schoensmeer voor in de maand en dan te bedenken dat het allemaal zandwegen waren. Een doosje en als het niet lukte dan kreeg je te horen: "Spuug maar in het doosje. Het wordt vanzelf meer."

Vershil in behandeling: Wij, de pleegkinderen, moesten op de buitenplee. Om de plee te bereiken, moest je altijd om het hele huis heenlopen en dat was doodeng. Er was nergens licht en 's winters was het erg koud. Het was luguber. De buitenplee had geen pot, er lag een bril over de beerput waar je op kon zitten. Dat was vreselijk, vooral als de put vol was, zo vies!

Op een keer kreeg ik een hersenschudding. Dat kwam doordat we zaterdag de straat moesten schrobben. Ik denk dat ik twaalf of dertien jaar oud was. De straat was tussen 't huis en het bakhuis. Het waren zware emmers van zink en erg groot. Je had wel 30 tot 40 emmers water nodig om de straat te schrobben. Dat water moest je oppompen. Tijdens dat klusje stootte ik mijn hoofd. Een hersenschudding was het gevolg, maar daar werd geen aandacht aan geschonken. Ik moest telkens overgeven. De dokter kwam één keer per week als er zieken waren. Er had zeker iemand gezegd dat ik ziek was, want de dokter kwam en zei dat ik naar bed moest en rust moest houden! Nou, dat heb ik geweten!! Niemand kwam en zei

iets. Het eten werd gebracht en verder werd er gezwegen. Geen alsjeblieft, helemaal niets. Zo heb ik zes weken gelegen. Wat een vreselijke tijd!

Pleegkinderen behoorden er niet te zijn op de wereld. De verhouding was zoals het is in Afrika, blank en zwart, dat gaat niet samen. Zo was het in die tijd op de stichting. Eigen kinderen waren goed, pleegkinderen waren slecht. Als er kerstfeest was of er waren andere feestjes, dan deden de eigen kinderen de voordrachten. De pleegkinderen kwamen niet in aanmerking. Wij waren tweederangs burgers.

Straffen: Er werd streng gestraft. Zo weet ik nog dat een van de jongens wegliep en hij gapte 100 gulden. Dat was in die tijd heel veel geld. Dagen was hij weg, maar hij kwam terug en ... ja, hij kreeg straf en hoe. We werden allen na 't eten bij elkaar geroepen en hij lag met touwen vastgebonden op een stenen vloer en werd zo geslagen, zeg maar geranseld! Hij kon zich niet verweren. Vreselijk toch? Het was een openbare terechtstelling. Wij stonden eromheen, wat ontzettend erg. De straffen waren niet mis.

Mijn tweede pleegmoeder had een vreemde, ruwe manier van straffen. Ze kneep altijd in mijn bovenarmen en die zagen dan bont en blauw. In de zomer viel dat op als het heel heet was. Vooral op zondag, we kregen dan zondagse zomerkleren aan en ze zei tegen mij: "Doe jij maar een jurk met lange mouwen aan." Door het knijpen waren de blauwe plekken zichtbaar en dat was niet de bedoeling. Zo ging dat toen. Ik kreeg vaak straf terwijl ik het niet verdiende. Ik was bang, heel bang.

Het verblijf op het meisjespaviljoen: In die paar jaar dat ik in het meisjespaviljoen woonde, is er zoveel gebeurd, dat hou je niet voor mogelijk. Het is wel zo dat dit niet zo'n pijn doet als het verblijf bij mijn tweede pleegouders. Er waren wel straffen, maar alles ging anders. Ik weet niet hoe ik dat precies moet uitleggen. In mijn tijd werd een meisje naar Renkum overgebracht en vier of vijf meisjes naar Veldwijk (psychiatrische inrichtingen). Mijn kamertje, nummer. 13, was naast de cel, daarnaast het fietsenhok en dan de wc. Ik lag altijd te huilen en wist niet waarom, om alles, denk ik. Ik moest in het meisjespaviljoen eens een hele week bij de juffen zitten, want ik was veel te druk. 't Was geen straf, meer hulp, vermoed ik. Aan de muur hing een wandkleed met een geborduurde tekst. Er stond op: Gods molens malen langzaam, maar ze malen fijn! Toen zei het mij niets, nu wel. De juffen waren wel eens een weekend vrij en één woonde er in Amsterdam. Ze deed daar voor ons de gekste boodschappen: handwerk materiaal, postzegels, etc. Ze kon niet zoveel kopen voor ons, want we kregen maar 25 cent in de maand. Een briefpostzegel kostte toen zes cent. Van dat kwartje in de maand moest ook nog kerkgeld af: één keer per zondag zes collectes, dus zes cent. Wat vond ik dat toch bezwaarlijk. En als een meisje jarig was gaven we een cadeautje, dat hou je niet voor mogelijk. Een stukje palmolive zeep, je kreeg er twee voor een kwartje, dus..... De traktatie bestond meestal uit een mariakaakje.

De gevolgen: Ik heb mijn jeugd in dit gesticht doorgebracht en daar ben ik erg door beschadigd. Ik was te zwak voor het arbeidsproces en dat werd me kwalijk genomen, want daar hoorde ik in thuis, vond men. We werden uitgebuit. Ik word nog steeds neerslachtig en huilerig als ik aan die tijd terugdenk. Ik voel nog altijd de pijnlijke littekens van de herinneringen en het verdriet uit die tijd. Er zijn zoveel herinneringen. Bijvoorbeeld dat kleine kindje van een jaar oud dat levend verbrandde. Zij was de eerste die begraven werd

op het kerkhof aan de Ringlaan. Het kerkhof waar nu veel al uit de tijd zijn. Het kindje heette Martha v.d. Munt. Zoiets vergeet je niet als kind.'

Vrouwkje, Bob en Gideon van der Werff

Het verhaal van dochter Sjaan

Sjaan: 'Mijn moeder sprak vaak over die tijd, het heeft een hele diepe indruk op haar gemaakt. Voornamelijk omdat ze in het tweede gezin waar ze waren meer als slaven werden behandeld dan als kinderen. Haar gevoel voor eigenwaarde is drastisch onderuit gehaald en het heeft jaren geduurd voordat het enigszins in balans kwam. Over de pleegmoeder uit het eerste gezin had ze trouwens altijd iets goeds te zeggen, ook al waren de opvoedingsmethodes niet bepaald fantastisch. Ze merkte wel dat die pleegmoeder van haar hield en goed voor haar wou zorgen. Dat was niet zo bij de volgende familie en daardoor heeft ze grotere schade opgelopen dan nodig. Mijn moeder is in ieder geval gebleven totdat ze in een 'dienstje' kwam, in Breda. Dus ik denk tot haar achttiende jaar of zo.

Mijn moeder is haar jongere broer Bob na de Tweede Wereldoorlog uit het oog verloren, ze wist niet dat hij naar Engeland was gegaan. Pas sinds kort kregen we contact met zijn kinderen en van hen hoorden we dat Bob niet vaak sprak over zijn verleden in Nederland. Zij vertelden me dat hij niet graag zwart droeg. Hij was buschauffeur, dus moest hij wel een zwart uniform aan, maar hij deed er dan altijd een vrolijk gekleurd overhemd onder. Mijn neef John schrijft over Bob, zijn vader: "Dad talked about working on the farm and having scriptures to learn. If they didn't get the scriptures right they were beaten." (Vader sprak over werken op de boerderij en over dat ze stukken uit de bijbel moesten leren. Als ze het niet goed hadden geleerd, dan werden ze geslagen.)

Van haar broer Gideon kreeg ze nog elk jaar in de maand januari een kaart of een brief met o.a. de tekst: "Weet je het nog dat we daar naar toegingen....?"

Mijn moeder droeg ook vrijwel nooit zwart – alleen bij begrafenissen. Ze had er een vreselijke hekel aan, want ze moest als kind altijd zwarte kleding dragen. Toen ze een keer op TV een documentaire had gezien over De Glind liep ze volkomen van streek het huis uit. Mijn vader begreep dat eerst niet. "Het is toch voorbij," zei hij ... maar voor haar was het nooit voorbij. Ik ben nog weleens met mijn moeder over de stichting gereden. Het was een beetje een dubbel gevoel voor haar. Aan de ene kant wou ze het wel, maar lang blijven was er nooit bij. Ze kon het niet opbrengen om daar rond te gaan kijken. Dat deed haar teveel pijn. "Genoeg...oude koeien die stinken...", zei ze dan.

Hoewel het verblijf op De Glind veel littekens had achtergelaten bij mijn moeder, was ze toch ook in staat om, misschien juist wel daarom, oog te hebben voor mensen die eenzaam waren en in een moeilijke positie zaten. Ze nam vaak het initiatief om hen te benaderen, te schrijven en ze uit te nodigen om te komen eten. Misschien had ze zich wel voorgenomen om altijd liefde te geven, omdat ze daar zelf zo naar verlangd had. Ze had weinig moederliefde van

haar eigen moeder gekregen. Ze deed daardoor extra haar best om goed voor ons te zorgen. Vaak dacht ze dat ze 'geen goeie moeder' was geweest, maar ik heb bewondering voor haar hoe ze alles heeft kunnen bolwerken, gezien haar achtergrond en met haar vijf kinderen. Later kwam daar nog de Tweede Wereldoorlog overheen. Dan lijkt het me logisch dat je zenuwen een enorme dreun hebben gehad en dat werd af en toe ook wel duidelijk.

Mijn moeder is inmiddels overleden evenals haar beide broers, Bob en Gideon. Ik heb nog twee foto's uit die tijd waarop ze met z'n drieën staan. Eentje uit de tijd dat ze naar de stichting toe gingen en eentje uit 1920. Die laatste foto spreekt op zich al boekdelen.

Met mijn neven en nichten in Engeland heb ik dus nog maar sinds enkele maanden contact. Bob, de jongere broer van mijn moeder, had waarschijnlijk geen behoefte om ooit naar Nederland terug te keren. Maar nu willen zijn kinderen graag wat meer weten over de geschiedenis en achtergrond van hun vader. Het is voor mijn Engelse neven en nichten een bijzondere reis die ze maken om in Nederland hun nieuw gevonden familie te ontmoeten en de plaats te bezoeken waar hun vader noodgedwongen zijn jeugd heeft doorgebracht.

Het contact met mijn neven en nichten in Engeland heeft ertoe geleid dat we in augustus 2017 met z'n allen een bezoek hebben gebracht aan het jeugdorp (acht man/vrouw sterk plus een kleine meid van zes jaar. De medewerking van de Rudolphstichting en de begeleiding door John Oldenburg was fantastisch. Het was mooi om aan de hand van het fotomapje en de foto's die John op zijn laptop had staan, de geschiedenis van De Glindhorst uit die tijd door te nemen. Tja, het is voor ons allemaal een mengeling van gevoelens. We zijn blij dat de situatie nu zoveel beter is dan vroeger. Het is verdrietig dat onze ouders alle sores van de beginjaren van dit dorp moesten meemaken.

Ik heb even lekker op de schommel gezeten op het eilandje en voor hen geschommeld, dat mochten ze toen vast niet. Werken, werken en nog eens werken ... Hoe kan een kind opgroeien zonder te mogen spelen...'

Sjaan Schaap

(Jaap Krediet, 28 september 2017, namen van de gezinnen bij de schrijver bekend)